

บทที่ ๒

การเกิดชีวิตและการข้ามมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา

การเกิดชีวิตในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายประเด็นที่มีความสอดคล้องกับศาสตร์สมัยใหม่ โดยในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นในการศึกษาเกี่ยวกับการเกิดชีวิตมนุษย์ การสิ้นชีวิต และการข้ามมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ที่ปรัชญาทั้งตะวันตกและตะวันออกต่างให้ความสำคัญในการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์

๒.๑ การเกิดชีวิตมนุษย์

มนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่ง เหมือนสิ่งมีชีวิตที่มีวิญญูณอื่นทั้งหลาย ซึ่งอาจอยู่ในโลกของเรา หรืออยู่ในภพภูมิอื่น เช่น ฝิ เปอต โอบปาติกะ เทวดา พรหม เป็นต้น ซึ่งแม้เราจะไม่สามารถรู้เห็นด้วยตาเปล่า แต่ก็ เป็นสิ่งที่ศาสนาต่างๆ ยืนยันว่ามีอยู่จริง และเป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติสมาธิ จนถึงระดับหนึ่งแล้ว จะสามารถรู้เห็นได้ สมัยใหม่เรียกว่าอยู่ในมิติอื่น หากเรามีเครื่องมือที่สามารถจับพลังในมิติอื่นได้ เราก็คงจะได้เห็น ดังนั้น ความหมายของการเกิดในทางพุทธศาสนาจึงครอบคลุมไปถึงการเกิดในภพภูมิอื่น ๆ ด้วย ในทางวิทยาศาสตร์เรารู้ว่าชีวิตของคนและสัตว์ เกิดจากการผสมของไข่จากแม่กับอสุจิจากพ่อ แล้วมีการเจริญเติบโตในมดลูกของแม่ ถ้าสภาพต่าง ๆ ถูกต้องเมื่ออยู่ในครรภ์จนครบกำหนดเวลาของสัตว์แต่ละชนิดก็จะคลอดออกมาและเริ่มต้นชีวิต

๒.๑.๑ ความหมายของชีวิต

คำว่า “ชีวิต” เป็นคำนาม ตามความหมายทางภาษาศาสตร์ ส่วนในพุทธปรัชญา คำศัพท์สำคัญที่หมายถึงชีวิต คือ คำว่า “ชีวิตะ” โดยที่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงคำว่า “ชีวิตะ” หมายถึงปาณะ คือ ชีวิต ความเป็นอยู่จิต สัตว์^๑ และสิ่งที่มีชีวิต อาตมัน อตตตา หรือชีวิตะ^๒ และอีกนัยหนึ่งหมายถึง ชีวิตะ คือ สัตว์โลก ส่วนคำว่า “ชีวิตะ” วิเคราะห์ความหมายไว้ว่า “ชีวนฺติ เย

^๑ พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และ รศ.ดร. จำลอง สารพัดนึก, พจนานุกรมบาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๔๐๘.

^๒ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดศัพท์ วิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗๐.

นาติ ชีว, ตสมสฺสตุเถติ ชีโว” แปลว่า ผู้มีชีวะ (ชีวะ ธาตุ อ ปัจจัย)^๓ จะเห็นได้ว่าในความหมายนี้ คำว่า “ชีวะ” หรือ “ชีวิต” หมายถึง ชีวิต หรือความเป็นอยู่ อันเป็นคุณสมบัติของสัตว์เท่านั้น (ส่วนพืชไม่มีชีวะ) สิ่งที่มีชีวิตในทางพุทธปรัชญาจึงหมายถึงสัตว์โลกเท่านั้น

ชีวิต มาจากคำว่าชีวะ ที่มีความหมายถึง ชีพ, ความเป็นอยู่ตรงข้ามกับความตาย^๔ หรือ “อชีวิต” คือ ความไม่มีชีวิตหรือความตายเพราะสิ้นลมหายใจ ร่างกาย ไม่มีไอร้อน และมีวิญญาณประทับอาศัยอยู่แล้ว

ชีวิตตามพระพุทธศาสนาต้องประกอบด้วยชั้น ๕^๕ มารวมตัวกันเข้า คำว่า ชั้น แปลว่า หมวด หมู่ ชนิด ประเภท อันเป็นคำในภาษาบาลี ได้แก่

๑) รูปชั้น คือ กองรูป หรือส่วนที่เป็นรูปธรรม อันหมายถึง ร่างกายและสิ่ง เกิดจากร่างกาย เช่น พฤติกรรมและคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น เสียง สี กลิ่น รส เพศ เป็นต้นรูปชั้นแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ มหาภูตรูป รูปใหญ่หรือรูปหลัก และอุปาทยารูป รูปอาศัยหรือรูปแฝงอยู่ในรูปใหญ่นั้น

มหาภูตรูป ประกอบด้วยธาตุ ๔ ได้แก่

- (๑) ปฐวีธาตุ ธาตุดิน
- (๒) อาโปธาตุ ธาตุน้ำ
- (๓) วาโยธาตุ ธาตุลม
- (๔) เตโชธาตุ ธาตุไฟ

อุปาทยารูป มี ๒๔ อย่าง ได้แก่

- (๑) ปสาทรูป ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย
- (๒) โคจรรูป (รูปที่เป็นอารมณ์ของอินทรีย์) ๔ คือ รูป เสียง กลิ่น รส
- (๓) ภาวรูป (รูปที่เป็นเพศ) ๒ คือ ความเป็นหญิง (อิติถีภาวะ) และความเป็นชาย (ปรีสภาวะ)
- (๔) ชีวีตรูป หมายถึง ชีวิต (รูปที่เป็นชีวิต) ๑ คือ ชีวอินทรีย์

^๓ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดศัพท์วิเคราะห์, หน้า ๒๗๐.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๒๗.

^๕ ทองพูล บุญยมาลิก และคณะ, ความจริงของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๒๒), หน้า ๑๕-๒๑.

(๕) อาหารรูป (รูปคืออาหาร) ๑ คือ กวฬิงการหาร (อาหารคือคำข้าวที่เรากินเข้าไป)

(๖) ปริเฉทรูป (รูปกำหนดสถานที่เป็นหลัก ๑ คือ อากาศธาตุ ได้แก่ ช่องว่างที่มีอากาศในร่างกาย)

(๗) วิญญัตติรูป (การเคลื่อนไหวเพื่อให้รู้ความหมาย) ๒ คือ กายวิญญัตติ (ความเคลื่อนไหวทางกาย) และจวิญญัตติ (ความเคลื่อนไหวทางวาจา)

(๘) หทัยวัตถุ (ที่ตั้งของจิต ๑)

(๙) วิการรูป (อาการที่ทำให้ผิปกติ) ๓ คือ ลหุตตา (ความอ่อน) มุทุตา (ความเบา) และกัมมัญญตา (ความควรแก่การงาน)

(๑๐) ลักษณะรูป (อาการที่เป็นเครื่องกำหนด) ๔ คือ อุปจย (การก่อตัวหรือเจริญเติบโต) สันตติ (ความสืบต่อ) ชรตา (ความทรุดโทรม) และอนิจจตา (ความแปรปรวน)

เมื่อรวมธาตุทั้ง ๔ ซึ่งจัดเป็นมหาภูตรูป (รูปใหญ่) เมื่อนำมารวมเข้ากับอุปาทายรูป (รูปอาศัย ๒๔) แล้วก็จะเป็นรูป ๒๘ อย่างรวมรูปทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วเรียก รูปชั้น

๒) เวทนาชั้น คือ กองเวทนา คือส่วนที่เป็นความรู้สึกอันเกิดจากการรับรู้อารมณ์ต่างๆ แบ่งออกเป็น ๓ ได้แก่

(๑) สุขเวทนา รู้สึกสุขใจ

(๒) ทุกขเวทนา รู้สึกทุกข์ใจ

(๓) อทุกขมสุขเวทนา รู้สึกเฉยๆ จะสุขก็ไม่ใช่ ทุกข์ก็ไม่ใช่

๓) สัญญาชั้น คือ กองแห่งความจำ ในวิถีชีวิตของคน ๆ หนึ่ง ถ้าเขาไม่มีความพิการทางสมอง ก็จะสามารถจดจำวัตถุ บุคคล และเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัสได้^๖

(๑) รูปสัญญา ความจำรูปได้

(๒) สัททสัญญา ความจำเสียงได้

(๓) คันธสัญญา ความจำกลิ่น

(๔) รสสัญญา ความจำรสได้

(๕) โผฐัพพสัญญา ความจำสัมผัสกายได้

(๖) ธัมมสัญญา ความจำเรื่องราวต่าง ๆ หรือมโนภาพได้

^๖ สมบูรณ์ ตาสนธิ, ๑ เดือนตุลิจิตให้นิพพาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ริงค์ บีคอนด์

๔) สังขารชั้น คือ กองสังขาร หมายถึง ส่วนที่เป็นความปรุงแต่งจิตให้ดี ชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต มีเจตนาเป็นตัวนำที่ปรุงแต่งจิตให้เป็นกุศลหรืออกุศล สังขารชั้นแบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คือ

- (๑) ปุณฺณยาสังขาร สภาวะที่ปรุงแต่งจิตดี หรือเป็นกุศล
- (๒) อปุณฺณยาสังขาร สภาวะปรุงแต่งจิตชั่ว หรือเป็นอกุศล
- (๓) อเนญยาสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งภพอันมั่นคง ไม่หวั่นไหว ไม่ดี ไม่ชั่ว

๕) วิญญานชั้น คือ กองแห่งความรู้ ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบเข้าทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทั่งอายตนะภายนอกคือ อารมณ์ต่าง ๆ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และมโนภาพ หรือ ธรรมารมณ์ ก็จะเกิดความรู้ขึ้น เช่น เมื่อตากระทบกับรูป โดยมีแสงสว่างเป็นสื่อกลางก็จะเป็นความรู้ทางตา ที่เรียกว่า จักขุวิญญานชั้น วิญญาน มีหน้าที่ ๒ อย่าง คือ วิญญานธาตุ และวิญญานชั้น วิญญานธาตุ หมายถึง ตัวรู้ คือ จิตส่วนวิญญานชั้น หมายถึง อากาโรจิตรู้อารมณ์ต่าง ๆ วิญญานชั้นอาจดับได้ทั้ง ๆ ที่วิญญานธาตุยังมีอยู่

๒.๑.๒ การเกิดชีวิตในพุทธศาสนาเถรวาท

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ อธิบายว่า “การเกิด” หมายถึง การมีขึ้น เป็นขึ้นหรือกำเนิด^๗

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายคำว่า “การเกิด” หรือ “เกิด” นั้น หมายถึงการอุปบัติหรือเกิดขึ้น โดยคำว่า “เกิด” ตรงกับคำว่า “ชาติ”^๘

คัมภีร์อภิธานได้นิยาม “การเกิด” ชื่อว่า “ชาติ” มาจาก ชน ชนเน+ติ ชนนำ ชาติ อาเทศ (แปลง) น ที่สุดธาตุเป็น อา เช่น กิปปจุจยา ชาติ ภวปปจุจยา ชาติ ชาติมีอะไรเป็นปัจจัย ชาติมีภพเป็นปัจจัย^๙

พุทธปรัชญามีทัศนะเกี่ยวกับชีวิตว่าเป็นสิ่งที่ได้มาโดยยาก ดังพุทธพจน์ที่ว่า การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก^{๑๐} และพระพุทธองค์ก็ทรงเน้นเรื่องของความไม่เบียดเบียนทั้งตนและ

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๔๖.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พี.นิตติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

^๙ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๗/๓๓, พระมหาสมปอง มุทิโต, อภิธานวรรณนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรพงศ์พรินติ้งจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๕.

^{๑๐} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๒/๙๐.

ผู้อื่น ให้มีความรักความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่นด้วย กล่าวคือ การเบียดเบียนเป็นสิ่งที่นำซึ่งความทุกข์ยากลำบาก การเริ่มต้นของชีวิตในพระพุทธศาสนามาจากตัว “อวิชชา” คือความไม่รู้ทำให้มนุษย์วนเวียนในสังสารวัฏ นำไปสู่จุดเริ่มต้นกำเนิดชีวิต พระพุทธศาสนาได้จำแนกการเกิดสัตว์โลก ตามลักษณะของการเกิด โดยจำแนกการเกิดไว้ ๔ ประเภท^{๑๑} คือ

- ๑) ชลาพุชะกำเนิด คือ การเกิดในครรภ์ออกเป็นตัว ได้แก่ มนุษย์และสัตว์บางจำพวก
- ๒) อณฑะชะกำเนิด คือ การเกิดในฟองไข่ นับเป็นการเกิด ๒ ครั้ง คือในไข่ ๑ ครั้ง และเมื่อฟักตัวออกจากไข่อีกครั้ง
- ๓) สังเสทชะกำเนิด คือ การเกิดจากเหงื่อไคลของสิ่งสกปรก ได้แก่ บรรดาสัตว์เซลล์เดียวพวกเชื้อโปรโตซัว แบคทีเรีย เชื้อราทั้งหลาย
- ๔) โอปปาติกะกำเนิด คือ สัตว์เกิดผุดขึ้น คือ เกิดผุดเต็มตัวในทันใด ไม่มีการเติบโตอีก มีแต่ตายไป ได้แก่ การเกิดของพวกชีวิตชั้นต่ำ ได้แก่ เปรต อสุรกาย ไปจนถึงชั้นสูง ได้แก่ เทพ เทวดา พรหม ยกเว้นมนุษย์และสัตว์บางจำพวก ซึ่งเป็นการเกิดเป็นส่วนใหญ่ของสัตว์โลก รวม ๒๙ ภูมิ ถ้ารวมมนุษย์ และสัตว์เดรัจฉานจะมีทั้งหมด ๓๑ ภูมิ

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า การเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์มีอยู่จริง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในปาปวรรค แห่งคัมภีร์ธรรมบท ความว่า “สัตว์บางพวกเกิดในครรภ์ สัตว์บางพวกที่ทำกรรมชั่วไว้ไปเกิดในนรก สัตว์บางพวกที่ทำกรรมดีไว้ไปเกิดในสวรรค์ ส่วนท่านที่หมดกิเลสแล้วทั้งหลายย่อมนิพพาน จากพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นชีวิตมนุษย์นั้นยืดยาวออกไปอีกตามอำนาจแห่งกรรมที่ตนเองทำเอาไว้ เว้นไว้แต่พระอรหันต์ผู้หมดกิเลสแล้วย่อมไม่เกิดอีก ส่วนสัตว์ผู้ยังมีกิเลสอยู่ย่อมมีเหตุนำไปสู่การเกิดอีก

ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของชีวิตนั้นว่าต้องมีองค์ประกอบ ๓ ประการ^{๑๒} ได้แก่

- ๑) มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน (มีเพศสัมพันธ์)
- ๒) มารดามีฤดูเป็นปกติ (อยู่ในวัยที่มีประจำเดือน และไข่สุกพร้อมผสม)
- ๓) มีคันธัพพะเข้าไปตั้งอยู่ (ปฏิสนธิวิญญานเกิดขึ้น)

อธิบายได้ว่า ลักษณะของวิญญานที่มาถือปฏิสนธิในครรภ์จะเกิดขึ้นโดย คันธัพพะ คือ วิญญานที่มีความพร้อมที่มากเกิดจะรอโอกาสที่จะเข้าถือปฏิสนธิในครรภ์ซึ่งจะเป็นไปโดยอัตโนมัติ ตามอำนาจแห่งกรรมของตน กรรมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตว่าจะเกิดกับใคร ที่ไหน

^{๑๑} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๙/๓๑.

^{๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๐๕.

เมื่อไร เมื่อได้โอกาสนี้ก็จะเข้าถือปฏิสนธิทันที แต่ถ้าหากขาดองค์ประกอบในข้อใดข้อหนึ่ง ชีวิตหรือสัตว์ในครรภ์ก็จะไม่ปฏิสนธิ ดังนั้น คันธัพพะ^{๙๓} จึงเป็นจุติวิญญานที่เข้ามาจุติในครรภ์มารดา เป็นปฏิสนธิวิญญานซึ่งเกิดขึ้นทันที (ผู้รู้บางท่านว่าอาจเกิดขึ้นได้ภายใน ๗ วันหลังปฏิสนธิ) ซึ่งอาจเป็นวิญญานจากมนุษย์ เทพ เทวดา หรือสัตว์นรกที่ตายไปแล้วจุติลงมาเกิดในครรภ์ ทางพุทธศาสนาถือว่าคันธัพพะมีความสำคัญต่อการเกิดเป็นมนุษย์ ถ้าปราศจากคันธัพพะเสียแล้วจะเกิดเป็นชีวิตมนุษย์ขึ้นมาไม่ได้ (ตรงกับหลักปฏิจจสมุปบาท ข้อที่ว่า นามรูปมีได้ เพราะว่าวิญญานเป็นปัจจัย)

พุทธปรัชญาเถรวาทมีทัศนะว่า สัตว์โลกทั้งหลายที่ยังมีกิเลสอยู่ ย่อมตกอยู่ในกระแสของการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตเป็นประจวบสายโซ่อันยืดยาว ตามหลักปฏิจจสมุปบาทที่อาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้นเป็นสายติดต่อกันไปจากปัจจุบันชาติ โยงใยถึงอดีตชาติ ต่อไปถึงชาติหน้าด้วย คนเราเกิดตายมาแล้วนับชาติไม่ถ้วน ตราบใดที่กิเลสยังไม่หมดไปจากขันธสันดาน ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่มีที่สิ้นสุด และเป็นเรื่องน่าคิดว่า ขณะนี้ทางวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าสามารถนำไข่ม้วนสมกับอสุจิออกครรภ์มารดาได้ และเลี้ยงจนแยกเป็น ๒-๘ เซลล์ได้แล้ว แต่ต้องนำไปใส่ในครรภ์มารดาจึงจะเกิดเป็นเด็ก ถ้าใครสามารถจะเลี้ยงจนโตเป็นเด็กอยู่ในห้องทดลอง และเติบโตเป็นมนุษย์ได้ คงจะพิสูจน์ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าผิดซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ ถ้าพิจารณาตามที่พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนทที่ว่า

“ดูกร อานนท์ หากวิญญานจักไม่หยั่งสู่ครรภ์มารดา ชีวิตใหม่ (นามรูป) จักเกิดในครรภ์มารดาได้หรือ”

พระอานนท์ทูลตอบว่า “ไม่ได้ พระเจ้าข้า”

ตรัสถามต่อไปว่า “ดูก่อนอานนท์หากวิญญานหยั่งลงสู่ครรภ์มารดาแล้ว จักเลยไปเสีย (ดับ) นามรูปจักเกิดได้อย่างไรหรือ”

พระอานนท์ทูลตอบว่า “ไม่ได้ พระเจ้าข้า จะต้องประกอบด้วยรูปกับนามเสมอ”^{๙๔} ในที่สุดพระพุทธองค์จึงตรัสสรุปว่า “ดูก่อนอานนท์ เพราะเหตุอันนั้นแล สิ่งที่เป็นต้นเหตุ เป็นแดนเกิดเป็นปัจจัยแห่งนามรูปก็คือวิญญาน”

ผู้ที่เป็นแพทย์ทางสูติ-นรีเวช รวมทั้งคนไข้ที่ต้องการมีบุตร และใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ต่าง ๆ แต่ไม่เกิดผลสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น ควรจะได้ทำความเข้าใจในเรื่องนี้ว่า ถึงแม้เรื่องทางกายต่าง ๆ จะพร้อม แต่วิญญานที่จะมาจุติซึ่งจะต้องมีความผูกพันกันกับบิดามารดามา

^{๙๓} สมบุรณ์ ตาสนธิ, ๑ เดือนจุติให้นิพพาน, หน้า ๓๙๙.

^{๙๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๑๕/๕๕.

ก่อนอาจจะยังไม่พร้อม จึงไม่ตั้งครรภ์ หรือมาแล้วจะไปทำให้แท้ง ซึ่งอาจจะเป็นผลจากกรรมในชาติก่อน ภพก่อน ที่ทำให้ไม่สามารถมีบุตรได้ หากมีทางใดสามารถทำให้วิญญาณลงมาจุติในครรภ์ในวาระที่เหมาะสมแล้ว ชีวิตใหม่ย่อมอุบัติขึ้นแน่นอน

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงกระบวนการ หรือขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการเกิด และการเจริญเติบโตของชีวิตในครรภ์มารดาไว้น่าสนใจ ๕ สัปดาห์^{๑๕} ดังนี้ คือ

- สัปดาห์ที่ ๑ เป็นกลละ (น้ำใส)
- สัปดาห์ที่ ๒ เป็นอัมพุทะ (หยาดน้ำชุ่มชื้น)
- สัปดาห์ที่ ๓ เป็นเปสิ (ชิ้นเนื้อ)
- สัปดาห์ที่ ๔ เป็นขณะ (ก้อนเนื้อ)
- สัปดาห์ที่ ๕ เป็นปัญจสาข (ปุ่มห้าปุ่ม)

อธิบายว่า เมื่อไข่ที่ผสมกับเชื้อของบิดาแล้วจะเกิดเป็น กลละ ซึ่งมีลักษณะเป็นน้ำใส สีคล้ายเนยใสขนาดเท่าหยาดน้ำม่านาที่ติดปลายด้ายที่ทำจากขนแกะแรกเกิด ๓ เส้น (เปรียบเทียบขนาดเล็กมาก) ซึ่งในกลละนั้นมีโครงสร้างทางกาย (กายทสกะ) โครงสร้างทางสมอง (วัตถทสกะ) และโครงสร้างทางเพศ (ภาวทสกะ) ซึ่งตรงกับความรู้ทางแพทย์ที่ว่าในไข่ที่ผสมมีโครโมโซมเพศ เอ็กซ์และวาย และยีน (gene) กำหนดลักษณะรูปร่างหน้าตาและจิตใจ หลังจากนั้น ๗ วัน กลละจะกลายลักษณะเป็นน้ำชุ่มชื้นที่เรียก อัมพุทะ ซึ่งตรงกับทางแพทย์ที่กลายเป็นตัวอ่อน (embryo) หลังจากนั้นอีก ๗ วัน จะเปลี่ยนเป็นชิ้นเนื้อสีแดงเรียกว่า เปสิ แล้วกลายเป็นก้อนเนื้อ ขณะ ต่อไป ในสัปดาห์ที่ห้าเกิดสาขามีปุ่มห้าปุ่ม เรียกว่า ปัญจสาข (ซึ่งตรงกับทางแพทย์เริ่มมีตุ่มของหน้าตาและแขนขา) หลังจากนั้นจึงวิวัฒนาการเป็นมือเท้าจนครบอวัยวะทั้ง สิ้นในสัปดาห์ที่ ๙ เมื่อถึงสัปดาห์ที่ ๑๒ ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายค่อย ๆ เกิดจนครบ ซึ่งตรงกับความรู้ทางแพทย์ นอกจากนี้ยังอธิบายด้วยว่าทารกในครรภ์มีน้ำหล่ออยู่รอบตัวและได้อาหารทางก้านสะดือซึ่งมีรูพุนเหมือนก้านบัว (ตรงกับรก) เพียงคำอธิบายโดยละเอียดเพียงนี้คงยืนยันว่าพระพุทธองค์ทรงรู้แจ้งทางโลกและทางธรรมโดยไม่ต้องสงสัย และโดยไม่ต้องค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์

การเกิดของมนุษย์นอกจากเรื่องทางกายภาพ คือ บิดา มารดา และการผสมกันระหว่างอสุจิกับไข่แล้ว ทางพระพุทธศาสนายังเน้นเรื่องของคันธ์พะ หรือวิญญาณที่จะเข้ามาจุติในครรภ์มารดาทำให้เกิดนาม-รูป หรือชีวิตใหม่ อะไรเป็นตัวชักนำให้วิญญาณใดเข้ามาสู่ครรภ์มารดา คำตอบก็คือ กรรม ตามพุทธทวณะที่ว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน ต้องรับมรดกของ

^{๑๕} ส. ส (ไทย) ๑๕/๒๓๕/๒๕๔.

กรรมนั้นมี กรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์^{๑๖} หรืออธิบายในเชิงเปรียบเทียบปัจจัยให้คนไว้ ดังนี้ โดยมีกรรมเป็นนา มีวิญญาณเป็นพืช มีต้นหาเป็นสิ่งที่ทำให้พืชงอกงาม การเกิดต้องอาศัยกรรมเป็นตัวนำวิญญาณมาเกิด เปรียบเหมือนการปลูกพืชต้องอาศัยดินคือตัวกรรมมาก่อน วิญญาณที่จะมาเกิดที่เรียก ปฏิสนธิวิญญาณ เปรียบเหมือนพืชที่จะนำมาปลูก จะต้องมีความผูกพันกันด้วยผลแห่งกรรมในอดีตกับบิดามารดา มิใช่ว่าจะเป็นวิญญาณใด ๆ ก็ได้ เมื่อวิญญาณลงมาจุติแล้วและไม่ละทิ้งไป ก็จะมีต้นหาหรือความทะยานอยากเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตจนกว่าจะคลอດออกมา เปรียบต้นหาเหมือนปุ๋ยเหมือนอากาศเหมือนน้ำที่ทำให้พืชเติบโตงอกงาม เพื่อความเข้าใจอาจเปรียบเทียบทางวิทยาศาสตร์ คือ เปรียบชีวิตเสมือนหลอดไฟที่ให้แสงสว่างคือชีวิตต้องอาศัยพลังงานไฟฟ้ามาจุตหลอดไฟ ซึ่งเทียบได้กับวิญญาณ และพลังงานไฟฟ้าจะเกิดขึ้นได้ก็จากเครื่องปั่นไฟหรือตัวกรรมนั่นเอง

สรุปได้ว่า มนุษย์ตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นอาจตอบได้ทั้งในแง่ของความจริงขั้นสมมุติหรือสมมติสัจจะและทั้งในขั้นปรมาตมหรือปรมาตมสัจจะ ในแง่ความจริงขั้นสมมุตินั้น อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์เป็นเป็นหลาย ๆ อย่าง ซึ่งจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ สูง ต่ำ ดำ หรือขาว นั้นเป็นเพียงขั้นที่สมมุติบัญญัติเรียกกันเท่านั้นเพื่อง่ายในการเข้าใจกันในภาษามนุษย์ ส่วนในขั้นปรมาตมนั้นพุทธศาสนา กล่าวว่า เป็นเพียงกระบวนการแห่งกรรมล้วน ๆ ซึ่งเกิดขึ้นมาได้ด้วยอาศัยเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ไม่มีใครสร้างขึ้นหรือเกิดขึ้นเพราะการดลบันดาลของผู้ใดทั้งสิ้น ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตนเราหรือเขาแต่อย่างใด ดังนั้นพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงมนุษย์ตามที่เป็นอยู่จริงในแง่ของปรมาตม พร้อมทั้งชี้ให้เห็นขั้นตอนสมมติสัจจะว่า มันถูกเปิดบังด้วยอวิชชา ดังนั้นจึงไม่ควรติดอยู่กับหลักการว่ามนุษย์ขั้นสมมุติหรือขั้นปรมาตม

๒.๑.๓ การเกิดชีวิตมนุษย์ในทางการแพทย์

ชีวิตเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยพ่อแม่ (สิ่งที่มีชีวิตอยู่ก่อนแล้ว) ทำให้เกิดชีวิตใหม่ การสร้างหน่วยใหม่ของชีวิต เรียกว่า การสืบพันธุ์ ซึ่งมี ๒ แบบคือ การสืบพันธุ์แบบไม่อาศัยเพศ เช่น การใช้กิ่งปักชำ การแตกหน่อของกล้วย การแบ่งเซลล์ของแบคทีเรีย และการสืบพันธุ์แบบใช้เพศ เช่น มนุษย์ต้องอาศัยพ่อแม่ให้กำเนิดชีวิตโดยฝ่ายพ่อสร้างเซลล์สืบพันธุ์ เรียกว่า อสุจิ ฝ่ายแม่สร้างเซลล์สืบพันธุ์ เรียกว่า ไข่ ไข่ที่ถูกผสมโดยอสุจิ เรียกว่า ไซโกท ไซโกทนี้จะฝังตัวไว้กับเยื่อหุ้มผนังมดลูก และเจริญเติบโตขึ้นเป็นตัวอ่อนตามลำดับ เมื่อครบ ๙ เดือน ก็คลอດออกมาเป็นทารกและเจริญเติบโตขึ้น เป็นเด็ก เป็นหนุ่มสาว พร้อมทั้งจะสร้างชีวิตใหม่ต่อไป

^{๑๖} อภ.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๗/๗๘.

ชีวิต คือ เซลล์ที่ประกอบด้วยสารกรดนิวคลีอิก (nucleic acids) ชนิดต่าง ๆ กรดนิวคลีอิกนี้สามารถที่จะทำหน้าที่เพิ่มตัวเอง ควบคุมลักษณะของเซลล์ อวัยวะ และรูปร่างของสิ่งที่มีชีวิตได้ นอกจากนั้นกรดนิวคลีอิก ยังสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองอย่างกะทันหัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการควบคุมลักษณะภาคส่วนต่าง ๆ ที่เป็นเซลล์และรูปร่างของชีวิตอีกด้วย นักวิทยาศาสตร์จะอธิบาย พร้อมทั้งให้ความหมายของชีวิตในรูปแบบของ “สาร” ที่มีชีวิต ซึ่งเรียกว่าโปรโตพลาสซึม (protoplasm) ในโปรโตพลาสซึม มีสารที่สำคัญต่อการควบคุมคุณลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่มีชีวิตในตัวสารนี้ยังมีพลังงานที่ทำหน้าที่ควบคุมทางชีวเคมีสาร คือ กรดนิวคลีอิก ซึ่งได้แก่ ดีเอ็นเอ (DNA : deoxyribonucleic)

ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ หลายชนิด และอวัยวะต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบด้วยเซลล์ชนิดต่าง ๆ อีกมากมายหลายชนิด แต่ละชนิดประกอบด้วยเซลล์ของแต่ละชนิดเป็นจำนวนมากมีการคำนวณพบว่า เซลล์ในร่างกายมนุษย์มีจำนวนถึง ๕ หมื่นล้านเซลล์

ความยาวของเส้นโลหิตในร่างกายมนุษย์ ถ้าจับมาเรียงต่อกันจะมีความยาวถึง ๕๐,๐๐๐ กิโลเมตร ความยาวของเส้นประสาท เมื่อนำมาเรียงต่อกันเข้ายาวถึง ๒๔,๐๐๐ กิโลเมตร โครงสร้างของร่างกายมนุษย์ประกอบด้วย สิ่งเหล่านี้^{๑๗} ที่ประกอบจากธาตุรวมเข้ากัน และแยกเป็นภาคส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย

- ๑) กระดูก ๒๐๖ ฟอน
- ๒) กล้ามเนื้อ ๗๙๒ มัด
- ๓) สมองผู้ชายหนักประมาณ ๑,๓๘๐ กรัม
- ๔) สมองผู้หญิงหนักประมาณ ๑,๒๕๐ กรัม
- ๕) เลือดจะมีประมาณ ๗ - ๘ % ของน้ำหนักร่างกายหรือประมาณ ๕ - ๖ ลิตร
- ๖) น้ำมีประมาณ ๒/๓ ของน้ำหนักร่างกาย
- ๗) โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน เกลือแร่ วิตามิน ฯลฯ ส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบขึ้นเป็นเรือนร่างกายของมนุษย์

ชีวิตของมนุษย์ถูกจำกัดความหมายไว้ในความเชื่อ ลักษณะวิธีการดำเนินชีวิตของแต่ละคนทำให้เกิดการนิยามความหมายของชีวิตที่แตกต่างกัน นักปรัชญา นักการศาสนา และนักวิทยาศาสตร์ก็จะให้คำจำกัดความของความหมายชีวิตตามระบบความเชื่อ โดยทั่วไปชีวิตหมายถึงความเป็นอยู่ ในทางวิทยาศาสตร์ ชีวิต หมายถึง เซลล์ประกอบด้วยกรดนิวคลีอิก ต้อง

^{๑๗} บ่านจอมยุทธ์, ศาสนา-อารยธรรม-ลัทธิ-ความเชื่อ ชีวิต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

สามารถรับรู้ความรู้สึก สืบพันธุ์ มีการเจริญเติบโต และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ ทางสังคมศาสตร์ ชีวิต หมายถึง ความเป็นไปในระบบสังคมที่มีการเกิดขึ้น มีการเปลี่ยนแปลง และมีการตายได้ ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เมื่อพูดถึงคำว่า “ชีวิต” ทุกคนจะมีความเข้าใจในภาพรวมว่าเป็นสิ่งที่ยังไม่ตาย ได้แก่ คน สัตว์ และพืชที่ยังคงสภาพในการทำงาน การเคลื่อนไหว การให้ผลผลิต การกินอาหารการขับถ่าย การหายใจ การเจริญเติบโต และการสืบพันธุ์ได้ ลักษณะสำคัญที่นักวิทยาศาสตร์นำมาประกอบในการให้ความหมายของสิ่งมีชีวิต ได้แก่^{๑๘}

- ๑) สิ่งมีชีวิตสามารถรับรู้ความรู้สึกต่อสิ่งรบกวนนอกได้
- ๒) สิ่งมีชีวิตต้องมีการสืบพันธุ์
- ๓) สิ่งมีชีวิตจะต้องมีการเจริญเติบโต
- ๔) สิ่งมีชีวิตจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้

ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) นักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษผู้ค้นพบทฤษฎีวิวัฒนาการ (evolution) เสนอว่า มนุษย์วิวัฒนาการมาจากสัตว์ชั้นสูง สัตว์ชั้นสูงวิวัฒนาการมาจากสัตว์ชั้นต่ำและสัตว์ชั้นต่ำวิวัฒนาการมาจากปลูมเซลล์^{๑๙} ซึ่งก็เป็นการสนับสนุนแนวคิดที่ถือว่ามนุษย์คือผลผลิตของสสาร วิวัฒนาการมาจากสสาร มนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มของเซลล์ต่าง ๆ นับเป็นจำนวนล้าน ๆ และทำงานอย่างสลับซับซ้อน แนวคิดดังกล่าวนี้มีมาบ้างแล้วในยุคกรีกอย่างเช่น แนวคิดของดีโมคริตัส (Democritus) ที่ถือว่าโลกหรือสรรพสิ่งนั้นล้วนเกิดจากอะตอม (Atom) ที่รวมกลุ่มกันขึ้นและมีการทำงานอย่างซับซ้อนมาก ในยุคสมัยปัจจุบันก็มีกลุ่มที่เห็นด้วยและให้การสนับสนุน ทางด้านวิทย์ วิทยาศาสตร์ ได้กล่าวถึงความหมายของชีวิตโดยอธิบายว่าธรรมชาติของมนุษย์ว่า การที่จะเข้าใจมนุษย์และความหมายของชีวิตได้นั้นจำเป็นต้องทราบว่ามนุษย์คืออะไร และปัญหานี้เราสามารถแยกออกเป็น ๒ ประเด็นคือ ประเด็นแรก ว่าด้วยเรื่อง อะไรคือธาตุแท้และองค์ประกอบของมนุษย์ ประเด็นที่สอง การดำเนินชีวิตและ การกระทำของมนุษย์มีลักษณะอย่างไร ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหาพื้นฐานโดยเฉพาะประเด็นที่สอง ที่จะทำให้เรา

^{๑๘} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **ธรรมนามัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๕.

^{๑๙} สุภญาณ ศิยะญาโณ, **โลกความรู้ พัฒนาการทางปัญญาของมนุษยชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เคสดีไทย, ม. ป. ป.), หน้า ๑๐๘.

เข้าใจในความเป็นไปหรือกระบวนการชีวิตได้เป็นอย่างดี^{๒๐} แต่จำเป็นที่จะต้องรู้ปัญหารอบข้างของมนุษย์ด้วยเหมือนกัน อย่างเช่น ปัญหาเรื่องธรรมชาติของโลกปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโลกกับมนุษย์ ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ส่วนนักคิดอย่าง ตอลสตอย นักกวีผู้ยิ่งใหญ่ ชาวรัสเซียเขามีชีวิตร่วมสมัยในยุคสหภาพโซเวียต เขาเองตั้งใจมุ่งหวังแสวงหาสัจจะดังคำพูดที่เป็นอมตะว่า “สัจจะ เป็นสิ่งที่ข้าฝืนหา” ส่วนคำว่าความหมายของชีวิตคืออะไร การที่เราต้องกระทำกิจกรรมอันซ้ำซากจำเจในชีวิตประจำวันซ้ำแล้วซ้ำเล่า มนุษย์นั้นไม่ทันที่จะหายใจเข้า เขามีการตอบสนองต่อเจตจำนงที่ดำรงชีวิตเสียแล้วความหมายของชีวิตจึงเริ่มมาจากภายในตัวของมนุษย์เอง^{๒๑} ทางด้านชาร์ตร์ นักปรัชญาอรรถิภาวนิยม กล่าวว่าในความเป็นจริงของชีวิตที่มนุษย์ต้องเผชิญกับความตาย ความตายคือปรากฏการณ์เฉพาะของมนุษย์ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์สุดท้ายของชีวิตทั้ง ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ความตายได้สร้างความหมายของชีวิต เสมือนกับโน้ตดนตรีตัวสุดท้ายที่ทำให้รู้ความหมายของเพลง^{๒๒} ส่วนทางด้าน โรเจอร์ส (Rogers) เชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติพื้นฐานเป็นผู้มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีคุณค่าไว้ใจได้ สามารถดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาด้วยความสามารถของตนเองได้ การที่มนุษย์มีปัญหาเกิดขึ้น สืบเนื่องมาจาก ความไม่สอดคล้องของตนกับสภาพแวดล้อมนั่นเอง ตามทัศนะของวิชาชีวิวิทยา ได้กล่าวถึงชีวิตที่เป็นสาระ เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับสิ่งที่มีชีวิตล้วน ๆ เช่น องค์ประกอบของสิ่งที่มีชีวิต คุณสมบัติของสิ่งที่มีชีวิต และพันธกรรมของสิ่งที่มีชีวิตที่สามารถนำมาแยกขยายได้ทางกระบวนการทางเคมี ตามมาด้วยทัศนะของวิชามนุษยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยคุณค่าทางจิตใจ และงานของคน มีศิลปะวรรณคดี ประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ศาสนาและปรัชญา ให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรม การอยู่ร่วมกัน ความรู้สึก ความเชื่อ^{๒๓} ในขณะที่วิชาสรีรวิทยาและกายวิภาคได้พูดถึงร่างกาย องค์ประกอบภาคส่วนภายนอกของชีวิตมนุษย์เป็นสำคัญ

^{๒๐} วิทย์ วิศทเวทย์, **ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์พิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐.

^{๒๑} นมาเดช กาญจนะ, **ปรัชญาชีวิตยุค IMF ๒๐๐๐ วิธีแห่งอิสรภาพของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สื่อยุทธ, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒.

^{๒๒} Sartre, Being and Nothing a Pheomenological essay on Ontology, translated by Hazel E. Barnes (New York : Washington Press, 1967), p. 681.

^{๒๓} สำนวน แสงเพ็ง, **พบความจริงได้หวังไม่เกินเอื้อม**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓.

๒.๑.๔ คุณค่าของชีวิต

คุณค่า หมายถึง ราคาหรือค่าเชิงปริมาณ (Worth) ในอดีตเป็นเรื่องความดี (Good) ความถูกต้อง (Right) การตัดสินจริยธรรม (Moral Judgment) ความงาม (Beauty) การตัดสินความสุนทรีย์ (Aesthetic judgment) ความจริง (Truth) หรือความสมเหตุสมผล (Validity) รวมทั้งสิ่งที่ควรจะเป็น (What It ought to be) ซึ่งแตกต่างจาก ข้อเท็จจริง (Fact) หมายถึงสิ่งที่กำลังเป็น (What It is Be) สิ่งที่เคยเป็น (What It was Be) หรือสิ่งที่จะต้องเป็น (What It will Be)

๑) ประเภทของคุณค่า

- (๑) มิติของกลุ่มผู้มีความนิยม (Subscribership)
- (๒) มิติของสาระัตถะ (Essence)
- (๓) มิติของผลได้ (Benefit)
- (๔) มิติของเป้าหมาย (Purpose)
- (๕) มิติผสม (Mix)
- (๖) มิติสัมพัทธ์ (Relative)

๒) กระบวนการพิจารณาทางคุณค่า ๕ ประเภท คือ

- (๑) คุณค่าในฐานะสิ่งมีประโยชน์ (Usefulness)
- (๒) คุณค่าในฐานะเป็นเครื่องมือหรือทางผ่าน (Instrumental Value)
- (๓) คุณค่าในฐานะเป็นคุณสมบัติประจำโดยธรรมชาติ (Inherent Value)
- (๔) คุณค่าในตนเอง (Intrinsic Value)
- (๕) คุณค่าในฐานะเป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดคุณค่าอื่น (Contributory Value)

๓) คุณค่าของชีวิตและความเป็นมนุษย์

- (๑) มนุษย์เป็นภาวะที่สูงส่งที่สุดในโลก เช่น Miss Universe
- (๒) มนุษย์มีคุณค่าในตนเอง เช่น Human Right
- (๓) มนุษย์อยู่กึ่งกลางและอยู่ในความพอดี

๔) การตัดสินคุณค่า

ชีวิตทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบต่าง ๆ มาประชุมกันที่เรียกว่า ชัณ ๕ เป็นตัวควบคุมชีวิตให้ดำเนินต่อไป มนุษย์มีความจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านเพื่อการดำเนินชีวิตให้มีความสุขคุณค่าของชีวิตมนุษย์ และคุณค่าของความเป็นมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับการพัฒนาจิตใจอยู่ในระดับที่สูงกว่าสัตว์ คุณค่าตามแนวพุทธปรัชญานั้นแบ่งเป็น ๓ ลักษณะด้วยกันคือ^{๒๔}

^{๒๔} พ. ฐ. (ไทย) ๒๕/๑๘๒/๙๐.

- (๑) คุณค่าของชีวิตที่วัดด้วยความจริงตามธรรมชาติ
- (๒) คุณค่าของชีวิตที่วัดด้วยความรู้ตามธรรมชาติ
- (๓) คุณค่าของชีวิตที่วัดด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นกลางตามธรรมชาติ

ทางด้านนักปรัชญาสำนักต่าง ๆ นั้นได้มองคุณค่าของชีวิตในมิติและมุมมองในเชิงที่แตกต่างกัน คือการเปรียบเทียบเพื่อเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งจากสองอย่าง (หรือมากกว่า) แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑) อติวิสัยนิยม (Subjectivism) ได้แก่ แนวคิดของพวกโซฟิสต์ (Sophist) ที่เห็นว่ามนุษย์เป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง พวกประสบการณ์นิยม (Empiricism) เห็นว่าการตัดสินคุณค่าเป็นเรื่องของรสนิยม (Taste) เป็นผลจากการสะสมประสบการณ์ของแต่ละคน

๒) ปรีวิสัยนิยม (Objectivism) คือ การตัดสินคุณค่าต้องมีกฎเกณฑ์ที่เป็นแบบแผน อันแน่นอนตายตัว เช่น (Immanuel Kant) คานท์ เห็นว่าแบบแผนคือความสำนึกในหน้าที่ (Sense of Duty) อันเป็นคุณสมบัติธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน มิลล์ (J.S.Mill) เห็นว่าหลักเกณฑ์ที่จะตัดสินคุณค่าคือผลประโยชน์ของคนส่วนมาก ส่วนเพลโต (Plato) เห็นว่าแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ดังกล่าวคือ แบบซึ่งอยู่ในโลกของอุดมคติ เป็นต้น

๓) สัมพัทธนิยม เป็นนักปรัชญาอีกกลุ่มที่พยายามวิเคราะห์ข้อโต้แย้งของปรัชญาทั้งสองฝ่าย แล้วสังเคราะห์ความสัมพันธ์จนสรุปสาระสำคัญ ๓ ประการคือ

- (๑) รสนิยมและความรู้ความสามารถของผู้ตัดสิน
- (๒) วัตถุประสงค์หรืออารมณ์ของการตัดสิน
- (๓) สถานการณ์ซึ่งมีการตัดสินเกิดขึ้น

ทางด้านทัศนะพระพุทธศาสนาเองไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของอายุว่าใครจะมีค่ามากน้อยกว่ากัน ค่าของชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับอายุตนเอง^{๒๕} ในทัศนะพุทธศาสนาให้คุณค่าของชีวิตไม่ได้วัดกันที่ความมีอายุยืนยาว หากแต่วัดกันที่การมีคุณธรรมหรือความสามารถก้าวไปสู่จุดหมายบางอย่างอันเป็นความดีงามของชีวิต

๒.๒ การสิ้นชีวิตมนุษย์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของ “การตาย” ไว้ว่า หมายถึง การสิ้นใจ, สิ้นชีวิต, ไม่เป็นอยู่ต่อไป, สิ้นสภาพของการมีชีวิต เช่น สภาวะสมองตาย

^{๒๕} สมภาร พรมทา, พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ โสเพณี ท่าแท้ง และการอุณยฆาต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยพุทธศาสตร์, หน้า ๑๕๖.

เคลื่อนไหวไม่ได้ เช่น มือตาย ตีนตาย ไม่เดินเพราะเครื่องเสียหรือหยุด เช่น รถยนต์ตาย นาฬิกาตาย เป็นต้น^{๒๖}

การตาย หรือ มรณ หมายถึง ความสิ้นสุดของชีวิต หรือ การตาย คือการที่ชั้น ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) แตกสลาย การทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์ การที่ชีวิตสูญสิ้น ความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตกแห่งชั้น ความทำลายไป ความไม่เที่ยง ความหายไปแห่งธรรมเหล่านั้น อันใด นี้เรียกว่า มรณะ^{๒๗}

คำว่า ตาย คือ ความจุติ ความเคลื่อนไป ความตาย กล่าวคือ มฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งชั้น ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์^{๒๘}

การสิ้นอายุ หรือการตาย ท่านพุทธทาสภิกขุ ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้ให้ทัศนะไว้ว่า การตายเป็นหน้าที่ของสังขาร สังขาร คือ สิ่งปรุงแต่งจากเหตุจากปัจจัย เมื่อเหตุปัจจัยบางส่วนหยุดปรุงแต่งมันก็มีการตายบางส่วนปรากฏออกมา สำหรับสังขารส่วนนั้นจึงถือว่าการตายเป็นหน้าที่ของสังขาร หรือสังขารมีหน้าที่ที่จะต้องตาย หรือ “การตายคือ หมดดี หมดสงบสุข หมดความประเสริฐ หมดอะไร ฯลฯ นี้เรียกว่า ตาย ตายในภาษาธรรมซึ่งเราตายติดกันทุก ๆ วัน ทุก ๆ คืนก็ได้ คือการตายตามภาษาธรรมนี้ เพราะมีความหนักอกหนักใจเราร้อนอยู่เสมอเป็นห่วงวิตกกังวลอยู่เสมอ ยิ่งฉลาดมาก ยิ่งตายได้ลึกซึ้งกว่า ตายได้อย่างที่เรียกว่าพิเศษกว่าคนอื่น”^{๒๙}

ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การสิ้นชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั่วไป ทำให้ร่างกายแตกสลายไป ในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายของคำว่า “ตาย” ในลักษณะนี้ไว้คือ “ความจุติ ความเคลื่อนไป ความตาย กล่าวคือ มฤตยู การทำกาละ ความแตกแห่งชั้น ความทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิตินทรีย์”^{๓๐} ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่าสัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า มรณะ เกณฑ์ตัดสิน คือ เมื่อธรรม ๓ ประการ คือ ๑) อายุ ๒) ไออุ่น และ ๓) วิญญาณละกายนี้ไป กายนี้จึงถูก

^{๒๖} ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๖๐.

^{๒๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๙๐/๓๒๕.

^{๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๘.

^{๒๙} พุทธทาสภิกขุ, พจนานุกรมพุทธศาสน์พร้อมคำอธิบายขยายศัพท์ เนื่องในมงคลกาล ๑๐๐ ปี พุทธทาสพุทธคิราช ๒๔๔๙ - ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๙), หน้า ๗๕.

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕๘.

ทอดทิ้ง นอนนิ่งเหมือนท่อนไม้ที่ปราศจากเจตนา^{๓๑} สัตว์ผู้ตาย คือ ทำกาละไปแล้ว มีกายสังขาร วจีสังขาร และจิตสังขาร ดับระงับไป มีอายุหมดสิ้นไป ไม่มีไออุ่น มีอินทรีย์แตกทำลาย^{๓๒} หมายถึง ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์เนื่องอยู่กับภพอันหนึ่งได้แก่การสิ้นชีวิตของสัตว์โลกในภพหนึ่ง ๆ โดยปกติ หมายถึง การสิ้นชีวิต ซึ่งกำหนดเอาชาติหนึ่งที่เหมาะสมกันว่าเป็นคนเป็นสัตว์ พุทธศาสนายอมรับว่ามนุษย์มีส่วนประกอบอยู่ ๒ ส่วน คือ รูปและนาม รูป คือ ส่วนที่มองเห็นได้ด้วยตาทั้งหมด และนาม คือ ส่วนที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า หรือจิตใจนั่นเอง^{๓๓} เมื่อส่วนประกอบทั้ง ๕ ประการนี้ สูญสิ้นไป มนุษย์จึงได้ชื่อว่าตายแล้ว ในขณะที่มนุษย์จะตายนั่น มีนิมิต ๒ ประการปรากฏแก่ผู้ตาย^{๓๔} ได้แก่

๑) กรรมนิมิต คือ ภาพของกรรม ได้แก่ ประสบการณ์ต่างๆ ที่ตนได้กระทำไว้ในอดีตของชีวิตมาฉายให้เห็น

๒) คตินิมิต คือ ภาพของภพที่ตนจะไปเกิดมาปรากฏให้เห็น ซึ่งคตินิมิตที่ปรากฏนี้ก็จะเป็นไปตามกรรม ซึ่งเป็นตัวนำไปให้เกิด กรรมนั้นแสดงออกโดยมีคตินิมิตเป็นเครื่องหมาย แล้วกรรมก็พาตัวชักพาไปวิญญานเก่าดับไป วิญญานใหม่เกิดขึ้นสืบต่อกรรมที่สะสมไว้

นอกจากนี้การสิ้นชีวิตย่อมมีความเปลี่ยนแปลงของเหตุปัจจัยที่ทำให้ชีวิตหมดไป (คือตาย) อาจเกิดได้ในกรณี ต่อไปนี้^{๓๕}

๑) สิ้นอายุขัย (อายุขยมรณะ) คือ ตายเพราะสิ้นอายุ ซึ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติของสรรพสิ่งที่เกิดมา กล่าวคือ ทุกสิ่งตกอยู่ในกฎแห่งการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไป ชีวิตของมนุษย์ที่เกิดมานั้น แม้จะไม่มีโรคภัยหรือเหตุอื่นให้เสียชีวิตไปก่อนวัยอันควร ก็ดำรงอยู่ได้ชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ถ้าจะเปรียบก็คงจะเหมือนชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ชิ้นหนึ่ง ซึ่งมีอายุการใช้งานจำกัดอยู่ระยะหนึ่ง เมื่อพ้นจากนั้นไป ชิ้นส่วนนั้นก็หมดสภาพ คือไม่สามารถทำหน้าที่ของมันได้ต่อไป ชีวิตของคนเราก็คคล้ายกัน นั่นคือมีอายุขัยที่จำกัด นอกจากนี้ อายุขัยของคนเรายังไม่เท่ากัน และเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่สนับสนุนและเอื้ออำนวยหลายด้าน เช่น

^{๓๑} ส.ช. (ไทย) ๑๒/๔๕๖/๔๙๕.

^{๓๒} ส.ส. (ไทย) ๑๒/๔๕๖/๔๙๕.

^{๓๓} ทองพูล บุญยมาลิก และคณะ, **ความจริงของชีวิต**, หน้า ๑๕-๒๑.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ท่าแห่ง : ตัดสินอย่างไร ชีวิตเริ่มต้นเมื่อไร การทำแท้งในทัศนะของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

^{๓๕} พระมหาบุญมี มาลาวชิโร, **พระพุทธศาสนากับความตาย**, (กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้าวิชาการ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านการแพทย์ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และรูปแบบตลอดจน พฤติกรรมการดำรงชีวิตเป็นต้น การตายเพราะสิ้นอายุขัยนั้น อาจเปรียบได้กับตะเกียงที่ไขหมด แม้ว่ามันจะยังเหลืออยู่ แต่ก็ไม่สามารถจะให้เปลวไฟที่มีแสงสว่างต่อไปได้

๒) สิ้นกรรม (กัมมัชยมรณะ) คือ ตายเพราะสิ้นกรรม กรรมนั้นคือการกระทำซึ่งมีผลสืบเนื่องตามมา (consequences) อาจเป็นกรรมที่ทำในอดีต ซึ่งอาจไกลออกไปจนถึงในอดีตชาติ หรืออาจเป็นกรรมที่ทำในปัจจุบัน เช่น การดูแลอนามัยเป็นต้น และอาจเป็น กุศลกรรมหรืออกุศลกรรม ก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าการกระทำที่ได้ทำลงไปนั้นเป็นฝ่ายดีหรือไม่ดี กรรมที่ทำไว้นั้นมีหน้าที่ช่วยสนับสนุนรูปและนาม (ชีวิต) ในภพที่เราเกิดมา เมื่อผลกรรมสิ้นไป ชีวิตก็สิ้นไป เปรียบเหมือนตะเกียงที่น้ำมันหมด แม้ได้ตะเกียงจะยังเหลืออยู่ เปลวไฟและแสงสว่างก็หมดไป

๓) สิ้นทั้งอายุและกรรม (อุภยักขยมรณะ) คือ ทั้งอายุขัยและกรรม สิ้นไปในเวลาเดียวกัน การตายในกรณีเช่นนี้จะเห็นได้เช่น การตายของผู้สูงอายุที่แก่หง่อม รูปและนาม (ร่างกายและจิตใจ) หมดสภาพ อีกทั้งกรรม คือ การกระทำที่จะเป็นแรงสนับสนุนให้รูปและนามทำหน้าที่ของมันก็หมดไปเปรียบเหมือนตะเกียงที่ทั้งน้ำมันและได้หมดไปด้วยกัน

๔) มีเหตุหรือกรรมอย่างอื่นมาตัดรอน (อุปัจเจกมรณะ) ทำให้ชีวิตสิ้นไปกะทันหัน ทั้งที่น่าจะอยู่ต่อไปได้ ในกรณีนี้ ทั้งอายุและกรรมยังไม่หมด แต่เกิดเหตุทำให้เสียชีวิตกะทันหัน เช่น การตายด้วยอุบัติเหตุ หรือโรคระบาดเฉียบพลันร้ายแรง ท่านเปรียบเทียบการตายในกรณีเช่นนี้เหมือนกับตะเกียงที่ทั้งน้ำมันและได้ยังคงมีอยู่ แต่ไฟดับไปเพราะเหตุอื่น เช่น มีลมพัดมาแรง (เหตุภายนอก) จนทำให้เปลวไฟดับไป เป็นต้นไม่ว่าความตายจะเกิดขึ้นในกรณีใด สิ่งที่เหมือนกันก็คือในทุกกรณีล้วนมีเหตุปัจจัยที่สามารถอธิบายได้ และความตายในทุกกรณีเป็นเรื่องความเปลี่ยนแปลงความตายกับเรื่องของชาติหน้าเรื่องความตายกับชาติหน้า เป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของคนจำนวนมาก และเป็นข้อกังวลที่คนทั่วไปติดใจ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพุทธศาสนาจะไม่ได้ปฏิเสธเรื่องของชาติหน้า และเรื่องการตายแล้วเกิด แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้มากเหมือนกับเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตในโลกนี้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ขราสุตฺร ขุททกนิกายสุตตนิบาต ว่า “ชีวิตนี้น้อยนัก มนุษย์ย่อมตายภายใน ๑๐๐ ปี แม้หากผู้ใดจะมีชีวิตอยู่เกินไปกว่านั้นผู้นั้นก็จะตายเพราะชรา^{๓๖} เป็นแน่แท้”

การสิ้นอายุในทางการแพทย์ ความตาย (Death) อาจมีความหมายได้ในหลายแง่มุม เช่น ความตายทางการแพทย์ ความตายทางศาสนา ความตายทางร่างกาย ความตายในแง่

^{๓๖} วิ. มหา. (ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑.

กฎหมาย เป็นต้น แต่ความตายทางกายที่ถือกันว่าตายในทางการแพทย์นั้น มักจะต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

- ๑) คนคนนั้นต้องหยุดหายใจ
- ๒) หัวใจของคนคนนั้นต้องหยุดเต้น
- ๓) สมองของคนคนนั้นต้องหยุดทำงานโดยสิ้นเชิง

ในทางการแพทย์ถือการตายของสมองเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะบางคนสมองตายแล้วทั้ง ๆ ที่หัวใจยังเต้นอยู่ ก็ยังสามารถเรียกว่าตายแล้วได้ เช่น คนที่ได้ รับอุบัติเหตุรุนแรงที่สมองและศีรษะจนสมองตายแต่หัวใจยังเต้นอยู่ และยังสามารถหายใจได้โดยใช้เครื่องช่วยหายใจ (Respirator) เป็นต้น ส่วนการตายตามกฎหมายไทยมี ๒ ชนิด^{๓๗} คือ

๑) การตายตามธรรมชาติ หมายถึง การหยุดทำงานของระบบร่างกาย ๓ ระบบ ได้แก่ แกนสมองของระบบประสาทกลางต้องหยุดทำงาน ระบบไหลเวียนโลหิต (เลือด) หยุดทำงาน ได้แก่ หัวใจหยุดเต้น และระบบหายใจ ได้แก่ ปอด ต้องหยุดหายใจ ซึ่งหมายความว่าคนคนนั้นไม่สามารถหายใจด้วยตนเองได้

๒) การตายโดยผลของกฎหมาย ได้แก่ บุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคน “สาบสูญ” โดยมากคน ๆ นั้น ต้องสูญหายไปโดยไม่มีผู้ใดพบเห็นอย่างน้อย ๕ ปี และญาติทำการร้องขอต่อศาล ให้ศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ ซึ่งมีสภาพเท่ากับคนที่ตายไปแล้วนั่นเอง ทำให้ทายาทสามารถรับมรดกของผู้ที่ศาลสั่งให้ตายทางกฎหมายนี้ได้

ดังนั้นการจะตัดสินว่า คน ๆ หนึ่งตายแล้วหรือยัง ต้องอาศัยลักษณะหลัก ฐานหลาย ๆ อย่างมาประกอบกันจึงจะชัดเจนแน่นอน จะอาศัยเพียงแต่อาการที่หมดลมหายใจอย่างเดียวไม่ได้ ต้องดูองค์ประกอบทางเคมีของร่างกายด้วยคือ การหยุดการทำงานของสมอง ที่มักพบบ่อย ๆ อย่างหนึ่งในสังคมไทยคือการตายแล้วฟื้นเป็นที่คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าการหยุดลมหายใจคือการสิ้นชีวิต

สรุปได้ว่า ชีวิตมนุษย์ทั้งทัศนะพระพุทธศาสนา และทางการแพทย์ล้วนให้ความสำคัญ ความหมายและมองชีวิตอย่างมีคุณค่า ในประเด็นต่อการข้ามมนุษย์นั้นทางพระพุทธศาสนาเองก็อาศัยเจตนาในการตัดสินความผิดหนักเบาตามกรณีที่มีความประมาทหรือเจตนา ตั้งใจที่จะพรากชีวิตนั้น ในส่วนกฎหมายไทยเองก็อาศัยเจตนาเป็นหลัก ในพิจารณาโทษตราไว้ในกฎหมายที่มุ่งโทษต่อผู้ที่กระทำความผิดแตกต่างกันตามเจตนาของการกระทำ

^{๓๗} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กฎหมายแพ่ง ๑ CIVIL LAW 1 (ฉบับปรับปรุง) หน่วยที่ ๑-๘, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๕), หน้า ๘๓.

๒.๓ การฆ่าชีวิตมนุษย์

ในประเทศไทย องค์ประกอบที่ถือว่าการฆ่าคนอันมีโทษตามกฎหมาย จำريت ประเพณี การฆ่าคนมักเป็นการกระทำโดยเจตนาร้ายอันไตร่ตรองมาก่อน^{๓๘} (malice aforethought) อย่างไรก็ดี ในทางกฎหมายทั่วไป การฆ่าคนถือว่เป็นความผิดหากมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

๑) มีจำเลย

๒) พิจารณาสภาพจิตของจำเลย

การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ ที่ผู้กระทำ ได้มีความประสงค์จะฆ่าคน ใน กรณีนี หากพบว่าจำเลยเจตนาใช้อาวุธอันตรายถึงตาย (deadly weapon) กระทำให้อื่นได้รับ ความเสียหายหรือถึงแก่ความตาย ก็ให้อนุมานเข้าข่ายว่ามีความประสงค์ตามข้อนี้เช่นกัน อาวุธ ดังกล่าว เป็นต้นว่า ปืน มีดผาหน้าไม้ หรือรถในกรณีทีเจตนาใช้พุ่งชนผู้อื่น และตั้งใจทีมีความ ประสงค์จะก่อให้เกิดความบาดเจ็บสาหัสแก่ร่างกายของบุคคล (grievous bodily harm) การนั้น ได้กระทำไปโดยปราศจากความระมัดระวังหรือยับยั้งชั่งใจ หรือไม่อาจควบคุมตนเองได้ (abandoned and malignant heart) เป็นต้นว่า จำเลยรู้ดีว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดตาม กฎหมาย และรู้ดีว่กำลังทำอะไรอยู่ แต่ก็กระทำความผิดนั้นลงไปโดยเพิกเฉยความรับรู้ นั้นเสีย หรือได้กระทำไปเพราะระบบการทำงานของร่างกายปฏิเสธความรับรู้ นั้นเสีย หากความผิดนั้นได้ กระทำไปเพราะได้ดื่มแอลกอฮอล์ ยา หรือสารบางประเภท จนทำให้ไม่อาจควบคุมตนเองได้หรือ ทำให้สติไม่สมปกติ ในทางกฎหมายนั้นล้วนแล้วแต่ได้ระบุนความผิดเอาไว้อย่างชัดเจนตามกรณี ส่วนสำหรับการฆ่าในทัศนะของพระพุทธศาสนาแบ่งได้เป็น ๒ ประการ^{๓๙} คือ

๑) ฆ่าทางโดยตรง คือ การลงมือกระทำการ

๒) ฆ่าทางโดยอ้อม คือ การงดเว้นไม่กระทำการ

การลงมือกระทำการ และงดเว้นไม่กระทำการ ถือว่เป็นการฆ่าเหมือนกัน เพราะส่งผล ให้เกิดการตาย การฆ่าทางตรงทางพระพุทธศาสนาถือว่บาปมากกว่าการฆ่าทางอ้อม เพราะการ ฆ่าทางตรงต้องใช้ความพยายามมากกว่า การุณยฆาตที่ท่ทำกับทารกและคนไข้ซึ่งมีชีวิตอยู่ด้วย

^{๓๘} สหส สิงหวิริยะ และเจษฎา สิงหวิริยะ, ประมวลกฎหมายอาญาฉบับมาตรฐานสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๗.

^{๓๙} สมภาร พรหมทา, พุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ โสภณี ทำแท้ง และการุณยฆาต, หน้า ๑๖๒.

อุปกรณ์ทางการแพทย์ สามารถทำได้ด้วยวิธีการทางอ้อม คือ งดเว้นไม่ให้คนไข้ได้รับสิ่งค้าจุณลมหายใจเหล่านี้ การฆ่าประเภทนี้แม้จะบาป แต่ก็ยังเป็นบาปที่เบากว่าการฆ่าทางตรง

๒.๓.๑ การฆ่ามนุษย์ในพระไตรปิฎก

ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในความหมายว่า “ฆ่ามนุษย์” คือคำว่า “พราภกายมนุษย์” ซึ่งมีปรากฏในพระวินัยปิฎก ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ พระพุทธองค์ทรงมีพระบัญญัติไว้ดังนี้ “ก็ ภิกษุใดจงใจพราภกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอันจะพราภกายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๔๐} และยังทรงมีพระอนุบัญญัติว่า “อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพราภกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอันจะพราภกายมนุษย์นั้น กล่าวพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตายว่า ท่านผู้เจริญ จะมีชีวิตอย่างลำบากยากเข็ญไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่าดังนี้” เธอมีจิตใจอย่างนี้ มีดำริในใจอย่างนี้ กล่าวพรรณนาคุณความตาย หรือชักชวนเพื่อความตายโดยประการต่าง ๆ แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๔๑} ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ สิกขาบทวิภังค์ได้อธิบายคำว่า “กายมนุษย์ ได้แก่ จิตดวงแรกเกิด คือวิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์มารดา จนถึงเวลาตาย อตภาพในระหว่างนี้ชื่อว่า กายมนุษย์ คำว่า พราภจากชีวิต ได้แก่ ตัดทำลายชีวิตินทรีย์ ตัดความสืบต่อ”^{๔๒} นอกจากนี้ยังมีศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในความหมายว่า “ฆ่ามนุษย์” คือ “ปลงกายมนุษย์” มีปรากฏใน ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ตอนอธิบาย สญฺจิจฺจ ศัพท์บทว่า สญฺชานนฺโต คือ รู้พร้อมอยู่ว่า เราจักปลงเสียจากชีวิต”^{๔๓} และตอนที่อธิบายปฐมจิตของมนุษย์ผู้เริ่มลงสู่ครรภ์ว่า บัดนี้ ท่านพระอุบาลีเถระกล่าวคำเป็นต้นว่า ชื่อว่ากายมนุษย์ เพื่อจะแสดงอตภาพของมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ในคำว่า ปลงกายมนุษย์เสียจากความเป็นอยู่นี้ ตั้งแต่แรก ความหมายของการฆ่ามนุษย์ตามทัศนะของพุทธศาสนาโดยใช้คำว่า พราภกายมนุษย์จากชีวิต และคำว่า ปลงกายมนุษย์เสียจากความเป็นอยู่ นับว่าเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนมาก เพราะกายมนุษย์ได้ถือเอาตั้งแต่ปฐมจิตหรือวิญญาณดวงแรกที่เข้าไปปฏิสนธิในครรภ์มารดา ดังที่ท่านพระอุบาลีเถระ กล่าวถึงความละเอียดอ่อนของกายมนุษย์ตั้งแต่ปฏิสนธิจิตจนถึงตาย อันมีใจความดังนี้ กายมนุษย์อันเป็นที่แรกที่สุด คือ จิตดวงแรก อรูปขันธ์ที่เกี่ยวข้องด้วยจิต กลละรูปที่เกิดพร้อมกับจิต บรรดาอรูปขันธ์ และกลละรูปแห่งจิตดวงแรกนั้น รูปแห่งสตรีและ บุรุษรูปแห่งพวก

^{๔๐} วิ.มหา.(ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๙.

^{๔๑} วิ.มหา.(ไทย) ๑/๑๗๑/๑๔๐

^{๔๒} วิ.มหา.(ไทย) ๑/๑๗๒/๑๔๑

^{๔๓} มหามกุฏราชวิทยาลัย, ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล เล่ม ๓, ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๗๔.

กะเทย ชื่อว่า กลละรูป บรรดาสตรี บุรุษ และกะเทยนั้น กลละรูปมีขนาดเท่าหยาดน้ำมันที่ซ้อนขึ้นด้วยปลายข้างหนึ่งของขนแกะแรกเกิด มีลักษณะใสกระจ่าง ช่วงอวัยวะของสัตว์ปกติมีอายุประมาณ ๑๒๐ ปี ตั้งแต่วัยเด็ก ๆ ไปจนถึงเวลาตายนั้นชื่อว่า กายมนุษย์จากสารัตถะเป็นการกล่าวถึงว่า กายมนุษย์หรือชีวิตมนุษย์นั้น ในทางพระพุทธศาสนานับเอาตั้งแต่ที่ยังไม่เป็นรูปร่างตัวตน หมายถึง จิตดวงแรกที่เข้ามาสู่ครรภ์มารดาไปจนถึงตายนั้นเอง บุคคลใดเข้าไปพราดหรือปลงชีวิตมนุษย์ในช่วงดังกล่าวมา ให้ถือว่าเป็นการฆาตกรรมตามความหมายของพระพุทธศาสนา

การฆ่าสัตว์ซึ่งรวมถึงการฆ่ามนุษย์เป็นการประพฤติดิถีศีลธรรม เป็นการประกอบอกุศลกรรมจึงให้เว้นการฆ่าเสีย และให้หันมาประกอบกุศลกรรม บุคคลที่ละเว้นจากการฆ่าในทางพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นผู้ประพฤติธรรมอย่างหนึ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน เวรัญชกสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ ถึงบุคคลผู้ประพฤติสัมาสัมมา คือ ผู้ประพฤติธรรมทางกาย ๓ จำพวก ในจำพวกที่ ๑ ว่า เป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คือ วางทัณทวฐ และคัสสตราวุธ มีความละเอียด มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ และในเบญจศีลข้อที่ ๑ ว่า ปาณาติปาตา เวรมณี แปลว่า เว้นจากการปลงชีวิต, เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน^{๔๔} แต่การฆ่าจะเป็นการล่วงกรรมบถหรือไม่นั้นจะต้องพิจารณาองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

- ๑) สัตว์นั้นมีชีวิต (ปาโณ)
- ๒) รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต (ปาณสณฺญาตา)
- ๓) มีจิตคิดจะฆ่า (วธกจิตฺตํ)
- ๔) ทำความเพียรเพื่อให้ตาย (ปโยโค)
- ๕) สัตว์นั้นตายลงด้วยความเพียรนั้น (เตน มรณํ)^{๔๕}

ถ้าการฆ่าที่ครบองค์ประกอบทั้ง ๕ ประการนี้ ถือว่าเป็นการก้าวล่วงกรรมบถแล้ว ถึงแม้ว่าการทำปาณาติบาตหรือการฆ่านี้จะเป็นความผิด แต่ก็มีโทษหนักและเบาแตกต่างกันไป การตัดสินโทษหนักเบาของปาณาติบาตมีสิ่งที่พิจารณาคือ สัตว์ที่ฆ่านั้นเป็นสัตว์ใหญ่หรือสัตว์เล็ก สัตว์ที่ฆ่านั้นมีศีลธรรมหรือไม่ การฆ่านั้นใช้ความพยายามมากหรือน้อย สัตว์ที่ฆ่านั้นมีประโยชน์มากหรือน้อย ถ้าสัตว์ที่ฆ่าเป็นสัตว์ใหญ่จะมีโทษมากกว่าฆ่าสัตว์เล็ก เช่น ฆ่าพวกมด ยุง จะมีโทษน้อยกว่าฆ่าช้าง ม้า ฆ่าสัตว์ดิรัจฉานโดยใช้ความพยายามฆ่ามากก็มีโทษมากกว่าใช้ความ

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**,

หน้า ๑๗๕.

^{๔๕} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, **มงคลตถทีปนี ปฐโม ภาค**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๐๑.

พยายามฆ่าบ่อย ถ้าฆ่าบิดามารดาหรือพระอรหันต์ก็จะมีโทษมากเป็นพิเศษ คือเป็นอนันตริยกรรม ซึ่งถือว่าเป็นกรรมหนักในทางพระพุทธศาสนา มีโทษถึงห้ามสวรรค์ห้ามนิพพาน

ในพระวินัยปิฎกมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับฆาตกรรม โดยสรุปใจความได้ดังนี้ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเรื่องอสุภกัมมัฏฐานแก่ภิกษุทั้งหลายว่ามีคุณประโยชน์มากมายต่อผู้ปฏิบัติ ในช่วงนั้นพระองค์มีความปรารถนาจะหลีกเลี่ยงอยู่คนเดียวครึ่งเดือน จึงสั่งห้ามไม่ให้ภิกษุทั้งหลายเข้ามารบกวน เว้นแต่ภิกษุผู้นำบิณฑบาตไปถวาย ช่วงนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้พากันสนทนาในเรื่องการแสดงอสุภกัมมัฏฐานของพระองค์ว่ามีอานิสงส์มากมาย จึงพากันเพียรพยายามในการเจริญอสุภกัมมัฏฐาน หลังจากนั้นก็พากันรังเกียจร่างกายของตนเองว่าเป็นของไม่สวยงามน่ารังเกียจ แล้วเกลียดชังในร่างกายของตน จึงฆ่าตนเองบ้าง วานกันและกันให้ฆ่ากันบ้าง บางรูปบางกลุ่มถึงกับเอาบาตรและจีวรจ้างให้ “ตาเถนมิลลันติกะ” ฆ่าพวกตน ฝ่ายตาเถนมิลลันติกะเมื่อได้ฆ่าภิกษุเหล่านั้น ก็เกิดความเดือดร้อนใจจากเหตุที่ตนได้ทำความชั่ว ทำบาป ด้วยการรับจ้างฆ่าภิกษุผู้มีศีลเหล่านั้น ขณะนั้นก็มีเทพที่มีจิตใจเป็นมารตนหนึ่งมากล่าวถึงเรื่องนี้ ด้วยการส่งเสริมให้ทำ ตาเถนมิลลันติกะกระทำการฆ่าภิกษุเหล่านั้นว่าเป็นการสร้างสมบุญ เป็นการช่วยสงเคราะห์ให้บุคคลที่ยังไม่พ้นทุกข์ให้พ้นทุกข์ได้ เมื่อตาเถนมิลลันติกะได้ฟังเช่นนั้น ก็คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์จึงถือดาบเข้าไปฆ่าภิกษุที่ยังเหลืออยู่ในบริเวณวิหารนั้น วันละรูปสองรูป ฯลฯ”^{๔๖}

ในการพราศกายมนุษย์จากชีวิตนั้นสิ่งที่สำคัญคือ เรื่องจงใจหรือการมีเจตนาที่จะกระทำเป็นหลัก ดังที่ปรากฏในปฐมสมันตปาสาทิกา เรื่องการอธิบายศัพท์ที่ว่า “สญฺจุจฺจ” อันหมายถึง จงใจหรือแกล้ง โดยมีใจความ ดังนี้ ศัพท์ว่า “สญฺจุจฺจ” นี้ เป็นศัพท์ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในมัตติกา ใจความแห่งบท “สญฺจุจฺจ” นี้หมายถึง “จงใจ คือ แกล้ง” ก็ภิกษุใดแกล้งปลงภิกษุนั้นเป็นผู้รู้อยู่ คือ รู้พร้อมอยู่ และการปลงของภิกษุนั้น เป็นความแกล้ง คือฝ่าฝืนละเมิด ส่วนใจความที่ท่านพระอุบาลีเถระอธิบายถึงบท “สญฺจุจฺจ” นั้น หมายถึง “รู้อยู่ รู้พร้อมอยู่ แกล้ง คือฝ่าฝืนละเมิด” บทว่า ชานนฺโต หมายถึง รู้พร้อมอยู่ “สัตว์มีลมปราณ” บทว่า สญฺชานนฺโต หมายถึง รู้พร้อมอยู่ “เราจักปลงเสียจากชีวิต” อธิบายว่า “รู้พร้อมกับการที่รู้ว่า สัตว์มีปราณนั่นเอง” บทว่า “เจจฺจ” หมายถึง จงใจ คือปักใจด้วยอำนาจเจตนาจะฆ่า บทว่า “อภิวิตฺติว” หมายถึง ส่งจิตที่หมดความระแวงสงสัยไปย่ำยี ด้วยอำนาจ ความพยายาม บทว่า “วิตฺติกุโม” หมายถึง “ความล่งละเมิดแห่งจิตหรือบุคคล จากสภาวะดังกล่าวมานั้น จะเห็นว่าการฆ่าในทัศนะพุทธศาสนานั้นคือ

^{๔๖} ดูรายละเอียดใน วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๖๒-๑๖๓/๑๓๔-๑๓๕.

การพรากกายมนุษย์จากชีวิต ด้วยความจงใจหรือมีเจตนาในการกระทำนั้น เช่นนี้จึงถือว่าเป็นการฆ่าตามทัศนะของพุทธศาสนา

นอกจากนี้ทางพระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึงประโยค หรือวิธีการฆ่าออกเป็น ๖ ประเภทด้วยกัน ซึ่งแต่ละประเภทยังมีผลต่อการสิ้นชีวิตทุกประการ โดยกล่าวตามนัยอภิธรรมดังนี้

๑) การกระทำด้วยมือของตน (สาหัตถิกประโยค) เช่น การฟันด้วยมีด ตีด้วยไม้ ยิงด้วยปืน เป็นต้น

๒) การกระทำด้วยการใช้ผู้อื่น (อาณัตติกประโยค) เช่น ผู้ฆ่าจะสั่งด้วยวาจา วางแผนแนะนำ บอกจุดหรือตำแหน่งแก่ผู้ฆ่า เป็นต้น

๓) การกระทำด้วยการพุง ด้วยการขว้าง (นิสัคคิกประโยค) เช่น พงุลาว ขว้างมีด เป็นต้น

๔) การกระทำด้วยเครื่องประหารถาวร (ถาวรประโยค) เช่น ขุดหลุมพรางวางขวาก หนามสร้างอาวุธ ลูกกระเบิด เป็นเครื่องประหาร เป็นต้น

๕) การกระทำด้วยวิชาไสยศาสตร์ (วิชขมยประโยค) เช่น การทำยันต์ ลงวัน เดือน ของผู้จะฆ่าแล้วนำไปเสียนต์ หรือใช้คาถาอาคม เป็นต้น

๖) การกระทำด้วยการให้อิทธิฤทธิ์ (อิทธิมยประโยค) เช่น พระเจ้าปิตุ ในลังกาทวิป มีอิทธิฤทธิ์ที่เชี่ยวชาญ มีความโกรธต่ออุพสมนเศรษฐีแล้วเคาะที่เขี้ยวของพระองค์ เป็นเหตุให้สุมนเศรษฐีถึงแก่ความตาย

๒.๓.๒ การฆ่ามนุษย์กับกฎหมายไทย

การฆ่ามนุษย์เป็นสิ่งต้องห้ามของทุก ๆ ชาติทั่วโลกได้ให้การยอมรับและถือเป็นกฎบัตรร่วมกันของประเทศภาคีสหประชาชาติ ส่วนประเทศไทยเองได้จัดประเภทของการฆ่าคนอื่นเป็นอาญาของแผ่นดิน เป็นการกระทำซึ่งผิดกฎหมายนั่นเอง คำว่า "การฆ่าคน" เป็นศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน ให้ใช้แทนคำภาษาอังกฤษว่า "murder" ส่วน "ฆาตกรรม" มีความหมายว่า "การฆ่าคน" แต่มีใช้ศัพท์บัญญัติที่ทางราชการมุ่งหมายให้ใช้อย่างเป็นทางการทั้งนี้ "ฆาตกรรม" เป็นคำสมาสระหว่างคำ "ฆาต" (ตี, ฟาด, ฟัน, ฆ่า, ทำลาย) + "กรรม" มีความหมายตามอักษรว่า การตี, การฟาด, การฟัน, การฆ่า, การทำลาย ผู้กระทำฆาตกรรมเรียกว่า "ฆาตกร" ปัจจุบันมีการใช้คำ "ฆาตกรรม" คละไปกับคำ "การฆ่าคน"^{๔๗} ทั้งนี้ คำทั้งสองมีความหมายเดียวกันดังข้างต้น

^{๔๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, หน้า ๔๖๐.

การฆ่าผู้อื่นนั้นยังแบ่งความผิดเป็นประเภทตามสถานะ ชื่อเสียง ตำแหน่งของผู้ถูกฆ่าด้วยว่าจะมีความผิดหนัก เบา ต่างกันไปตามชนชั้น ตำแหน่งที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย หมวด ๑ ความผิดต่อชีวิต^{๔๘}

มาตรา ๒๔๘ ผู้ใดฆ่าผู้อื่น ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุก ตลอดชีวิต หรือจำคุก ตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปีตามลำดับ

มาตรา ๒๔๙ ผู้ใดกระทำการดังต่อไปนี้

(๑) ฆ่าบุพการี

(๒) ฆ่าเจ้าพนักงาน ซึ่งกระทำการตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุ ที่จะกระทำ หรือได้กระทำการตามหน้าที่

(๓) ฆ่าผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน ในการที่เจ้าพนักงานนั้นกระทำ ตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุที่บุคคลนั้นจะช่วยหรือได้ช่วยเจ้าพนักงาน

(๔) ฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน

(๕) ฆ่าผู้อื่นโดยทรมานหรือโดยกระทำทารุณโหดร้าย

(๖) ฆ่าผู้อื่นเพื่อเตรียมการ หรือเพื่อความสะดวกในการ ที่จะกระทำความผิดอย่างอื่น

(๗) ฆ่าผู้อื่นเพื่อจะเอาหรือเอาไว้ซึ่งผลประโยชน์อันเกิดแต่การที่ ตนได้กระทำความผิดอื่น เพื่อปกปิดความผิดอื่นของตนหรือเพื่อ หลีกเลี่ยงให้พ้นอาญาในความผิดที่ตนได้กระทำไว้ต้องระวางโทษ ประหารชีวิต

มาตรา ๒๕๐ ผู้ใดมิได้มีเจตนาฆ่า แต่ทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้นั้น ถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี ถ้าความผิดนั้นมีลักษณะประการหนึ่งประการใดดังที่บัญญัติไว้ใน

มาตรา ๒๔๙ ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงยี่สิบปี

มาตรา ๒๕๑ ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุ ให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกิน สองหมื่นบาท

มาตรา ๒๕๒ ผู้ใดกระทำความผิดด้วยการปฏิบัติอันทารุณ หรือด้วยปัจจัย คล้ายคลึงกันแก่บุคคลซึ่งต้องพึ่งตน ในการดำรงชีพหรือในการอื่นใด เพื่อให้บุคคลฆ่าตนเอง ถ้าการฆ่าตนเองนั้น

^{๔๘} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กฎหมายอาญา ๒ ภาคความผิด, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๓๔๙-๓๕๒.

ได้เกิดขึ้นหรือได้มีการ พยายามฆ่าตนเอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี และปรับไม่เกิน หนึ่งหมื่นสี่พันบาท

มาตรา ๒๙๓ ผู้ใดช่วยหรือยุยงเด็กอายุยังไม่เกินสิบหกปี หรือผู้ซึ่งไม่ สามารถเข้าใจว่าการกระทำของตนมีสภาพหรือ สาระสำคัญอย่างไร หรือไม่ สามารถบังคับการกระทำของตนได้ให้ฆ่าตนเอง ถ้าการฆ่าตนเองนั้นได้ เกิดขึ้นหรือได้มีการพยายามฆ่าตนเอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๙๔ ผู้ใดเข้าร่วมในการซุลมุนต่อผู้ระหว่างบุคคลตั้งแต่สามคน ขึ้นไป และบุคคลหนึ่งบุคคลใดไม่ว่าจะเป็นผู้เข้าร่วมในการนั้นหรือไม่ ถึงแก่ความตายโดยการกระทำในการซุลมุนต่อผู้นั้น ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับถ้าผู้ที่เข้าร่วมในการซุลมุนต่อผู้นั้นแสดงได้ว่า ได้กระทำไปเพื่อห้ามการซุลมุนต่อผู้นั้น หรือเพื่อป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายผู้หนึ่งไม่ต้องรับโทษ

สรุปได้ว่า การฆ่าสัตว์ซึ่งรวมถึงการฆ่ามนุษย์เป็นการประพฤติดีศีลธรรม เป็นการประกอบอกุศลกรรม จึงให้เว้นการฆ่าเสีย และให้หันมาประกอบกุศลกรรม บุคคลที่ละเว้นจากการฆ่าในทางพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นผู้ประพฤติกุศลอย่างหนึ่ง ในทางกฎหมายถือว่าการฆ่าเป็นความผิดอาญาของบ้านเมืองมีโทษสูงสุดคือประหารชีวิต ชีวิตของมนุษย์มีคุณค่าเท่ากัน มีแบบแผนที่ดำเนินชีวิตแตกต่างกัน แต่ทุกชีวิตล้วนแต่รักชีวิตของตนทั้งสิ้น โดยไม่ต้องการให้คนอื่นทำลาย